

EMERGING VIEWS ON TRANSLATION HISTORY IN BRAZIL

Milton, John, (ed.). 2002. *Crop*, nº 6 (Special Edition: “Emerging Views on Translation History in Brazil”), São Paulo, Universidade de São Paulo. 284 páxs.

A revista *Crop* promóvea desde o ano 1994 a área de Lingua e literatura inglesa e norteamericana do Departamento de Letras Modernas, pertencente á USP (Universidade de São Paulo), baixo a responsabilidade como editor de John Milton, nome de relevo entre os tradutólogos brasileiros grazas a importantes traballos como, por exemplo, *O Poder de Tradução* –despois reeditado como *Tradução: teoria e práctica*– e *O Clube do Livro e a Tradução*. O número do que o presente comentario se fai eco é, concretamente, un volume monográfico especial co título *Emerging Views on Translation History in Brazil* que, segundo se indica, forma parte dun proxecto sobre historiografía da tradución organizado polo *Translation Workshop* do ICLA (*International Comparative Literature Association*) e apoiado pola ABRAPT (*Brazilian Association of Translation Researchers*). Os artigos reproducidos nestas páxinas son dez estudos lidos previamente no *7th Brazilian Translators Forum* e no *1st Brazilian International Translators Forum*, con desenvolvemento en São Paulo durante o mes de setembro de 1998, e inclúense ademais tres recensións a partir de libros de Andrew Chesterman (*Memes of Translation*), Maria Tymoczko (*Translation in a Postcolonial Context*) e Susan Bassnett & André Lefevere (*Constructing Cultures. Essays on Literary Translation*), así como unha entrevista a Anthony Pym realizada por John Milton, Adriana Pagano e Irene Hirsch.

O primeiro artigo publicado neste número de *Crop* é “Why and How to Write Translation Histories?”, de Lieven D’hulst (Katholieke Universiteit Leuven), que constitúe unha rigorosa e, ao tempo, enxeñosa contribución na que este tradutólogo belga proporciona algunhas pautas sobre cómo debe enfocarse a historia da tradución en canto liña de investigación, empregando para iso unha sucesión moi perspicaz de epígrafes: *Quis?*, *Quid?*, *Ubi?*, *Quibus auxiliis?*, *Cur?*, *Quomodo?*, *Quando?* e, en fin, *Cui bono?* A continuación aparece o estudo “Translating Brazil”, de Lia Wyler (PUC-Pontificia Universidade Católica), que se enmarca nun proxecto sobre o curso histórico da tradución no Brasil, de amplo alcance, que ten como obxectivo o exame da produción de versións desde un punto de vista social, político e económico. Por certo, de Lia Wyler será tamén outra achega do volume, titulada “Theatre, Translation and

Colonization”, que persegue demostrar de qué xeito a influencia estranxeira a través da tradución de obras teatrais responde á actividade en tal sentido desenvolvida polos colonizadores europeos, dado que esta atinxiu á propia produción dramática brasileira ata o punto de que, en opinión da autora, resulta nalgunhas oportunidades un dilema determinar qué é unha versión e qué unha obra orixinal.

Outro dos artigos que se integran nesta entrega monográfica é “The Translation of the First Texts to Tupi, the Classical Indian Language in Brazil”, de Eduardo de Almeida Navarro (USP), onde partindo do papel da linguaxe indíxena tupí na formación da cultura brasileira, sobre todo no plano idiomático, literario e onomástico, se analizan as primeiras mostras de textos tupís, as cales precisamente son traducións co propósito de assimilar os nativos á cultura europea levada polos conquistadores portugueses. Hai que dicir que o tupí foi o instrumento de comunicación maioritario da poboación brasileira ata 1758, como o demostra ben o feito de máis ou menos o cincuenta por cento da toponimia do país ter esa orixe. Particularmente, Eduardo de Almeida Navarro sinala as dificultades que no seu momento atopou José Anchieta, xesuíta e escritor, na empresa de traducir á lingua portuguesa a doutrina relixiosa, moitas veces buscando en conceptos tupís solucións para os problemas que entrañaba a visión cristiá do mundo.

O artigo “Translation and Ellipses: Notes on 19th century Brazilian Theatre”, de Tânia Brandão (UNIRIO-Universidade do Rio de Janeiro), está relacionado estreitamente polo seu tema co segundo dos dous artigos de Lia Wyler descritos antes, pois nesta ocasión reflexiónase verbo do peso das traducións na creación dramática brasileira correspondente ao século XIX, para tal fin arrincando dunha sentencia do coñecido novelista Machado de Assis sobre o grao de dependencia deste xénero literario con respecto ás versións de títulos foráneos. A conclusión máis significativa da autora consiste en que o teatro brasileiro da época é, de maneira primordial, unha tradución en si mesmo, xa que tanta é a súa subordinación á produción teatral importada dos países europeos que a penas é posible recoñecer sinais de aclimatación ao contexto cultural receptor. Singularmente na mesma vía de investigación se insire o seguinte traballo que figura no volume, “The Place of Foreign Literature in the Brazilian Literary System”, de Maria Cristina Batalha (UERJ-Universidade do Estado do Rio de Janeiro), debedor das teorías polisistémicas de Even-Zohar. En efecto, aquí procúrase identificar, e xa non só nun xénero literario determinado como o teatral senón no conxunto da literatura propia, a función que é necesario atribuír á tradución no privativo contexto brasileiro, establecéndose nesa tarefa relacións, a título de exemplos, con outros ámbitos culturais nos que a práctica tradutora de tipo literario reflicte unha utilidade de trazos semellantes.

Continuando coa breve presentación dos diferentes traballos que compoñen este monográfico da revista *Crop*, cabe dicir que “Translations of Herman Melville in Brazil”, de Irene Hirsch (USP), participa da mesma intencionalidade descritiva dos anteriores artigos tratando de recoñecer a dimensión que ao longo do tempo ten acadado a tradución en territorio brasileiro. Neste caso, tómanse como obxecto, a partir do concepto de “reescrita” de André Lefevere, as diferentes versións, non pouco numerosas, que se fixeron no Brasil de obras do narrador norteamericano Herman Melville, principalmente de *Moby-Dick*, novela da que a primeira versión data de 1935 e se debe á responsabilidade de Lobato Monteiro. Este escritor, sen dúbida o máis coñecido no eido da literatura infantil e xuvenil brasileira, ha ser, xustamente, o protagonista do estudo seguinte que se pode encontrar na revista, “Monteiro Lobato Translator”, de Adriana Silene Vieira (UNICAMP-Universidade de Campinas). Nesta oportunidade ofrécese unha aproximación á faceta de Monteiro Lobato como tradutor especificamente de *Peter Pan*, en cuxa adaptación ao portugués, por primeira vez publicada en 1930, se observan estratexias peculiares para adecuar a historia deste coñecido personaxe á realidade brasileira.

O penúltimo artigo que forma parte de *Crop*, “An Item Called *Books*: Translation and Publishers Collections in the Editorial Booms in Argentina and Brazil from 1930 to 1950”, de Adriana Silvina Pagano (UFMG-Universidade Federal de Minas Gerais), amplía con relación aos anteriores os horizontes xeográficos da investigación, posto que abrangue, alén do brasileiro, o espazo arxentino co fin de afondar na notable actividade tradutora que tivo lugar en ambos os países no período comprendido entre 1930 e 1950, unha auténtica *idade de ouro* canto á publicación de versións estranxeiras. Pecha xa a revista unha extensa análise, “The Translations of the Brazilian Book Club, the Clube do Livro”, de John Milton (USP), auténtico factótum da publicación, centrada en describir o tipo de traducións que formaron parte da colección editorial *Clube do Livro*, unha iniciativa durante varias décadas do século XX con grandes tiradas de exemplares e con enorme éxito de público. Tomando como base a difusión tan popular desta colección, John Milton ofrece un estudo pormenorizado no que se dá conta dos tipos fundamentais de modificacións introducidas nas adaptacións, así como se deixa ao descuberto, por outra banda, a actitude paternalista, plasmada en forma de introducións *ad hoc* ou por medio de abundantes notas a pé de páxina, que orienta estas traducións consoante a ideoloxía populista dos gobernos brasileiros correspondentes a este período.

Como conclusión, corresponde pór de manifesto que o balance que depara este volume colectivo de *Crop* conduce a comprobar, a maiores da excelente calidade individual de todos os traballos, que a investigación brasileira no campo tradutolóxico é rica e, ademais, plural. Esta observación non se

esquece, á fin e ao cabo, de a constatar o propio John Milton como editor da obra, pois afirma de forma convencida no texto introdutorio por el posto á fronte que o estudo da tradución no seu país, pese ao que poida parecer, non se constringe nin moito menos a tendencias xa coñecidas a través do quefacer doutros teóricos brasileiros, tal como poida ser o caso da “antropofaxia” (Else Vieira Ribeiro Paes), a “deconstrución” (Rosemary Arrojo) e, sobre todo, a “transcreación literaria” (Haroldo e Augusto de Campos).

Xosé Manuel Dasilva
Universidade de Vigo